

Haász Albert

2014.06.12.

Az olyan életművek, mint az Öné, azt bizonyítják, hogy a komolyzene és könnyűzene kategóriái nem minden esetben különböztethetők meg élesen egymástól. Viszont az Ön pályája egy olyan korszakban indult, amikor a szórakoztató zenét a hivatalos kulturális politika semmilyen szempontból nem tartotta egyenrangúnak a „magas” művészet termékeivel. Egyfelől arról kérdezném, hogy Ön miként látja ennek a két minőségnek az akkori szembeállítását, másfelől pedig arra lennék kíváncsi, hogy a klasszikus zenei előképzettség, mint amilyennel Ön is rendelkezett, milyen előnyöket és hátrányokat jelentett egy populáris zenei karrier során?

Kezdjük az utóbbi kérdéssel: a tudás hátránya gyakorlatilag elenyésző. Hátrány lehetett, hogy ha valaki csak komolyzenével foglalkozott, nagyon távol állt tőle mindenféle tánczene (akkor még így nevezték, és nem populáris zenének). Márpedig, ha távol állt tőle, akkor lehet, hogy kevésbé tudott beilleszkedni ebbe a kicsit más jellegű együttzenélésbe. Az esetek kilencven százalékában a tánczene persze sokkal primitívebb, mint a komolyzene, nem is lehet egy lapon említeni őket. Előnyként feltétlenül a hangszertudást említeném. A popzenészeknek jó része abszolút képzetlen (volt), autodidakta módon kezdte ezt a műfajt művelni. Vett esetleg egy gitárt, megpróbálta a maga módján vagy valaki segítségével megtanulni az akkordokat. Természetesen, amelyik együttesben volt zongorista, ő valamelyest mindenképp képzetebb volt, mivel tanult néhány évig zongorázni.

Ami engem illet: körülbelül 18 éves koromig nem hallgattam semmiféle tánczenét, mert klasszikus zenei képzést kaptam, elég túrhetően játszottam Chopint és Beethoent, miközben kicsit lenéztem a tánczenét. Annyira foglalkoztam csak vele, hogy megismerjek néhány számot, ahhoz, hogy udvaroljak, vagy el tudjak menni a többiekkel táncolni. Az áttörés akkor volt, mikor húsz éves koromban egy barátom, akivel tizenkét évig együtt jártam iskolába, azt mondta, hogy csináljunk beat-zenekart. Azt találta ki, hogy ő fog dobolni, az unokatestvére lesz a gitáros, az ismer egy szaxofonost, én meg a zongorista leszek. „De te nem is tudsz dobolni!” – mondtam neki. „Már három hónapja dobolok!” – jött a válasz. „Akkor próbáljuk meg!”. Nem akarom részletezni, hogy milyen szinten voltak a hangszerek, meg a tagok tudása... Sohasem felejttem el, hogy először a The Hurricanes együttes egyik

számát tanultuk. A szaxofonosnak csak a dallamot kellett fújnia, a gitárosnak szintén – ezeket „le lehetett kagylózni”. De, hogy milyen akkordokkal kell az egészet kísérni – mit tudtam én! Jól játszottam Chopint, és ismertem, hogy milyen egy Asz-dúr vagy egy b-moll akkord, de itt szó szerint keresgélni kellett a megfelelőt. Hiába voltam ott nyolc év klasszikus zenetanulással, ez egy egészen más dolog volt. Ehhez más fül kellett. Aztán természetesen egy idő után már néminemű rutint szereztünk, és akkor már előfordult, hogy csak meg kellett állapítani, hogy milyen hangnemben van az adott szám, és az ember már tudta is, hogy miként jönnek egymás után az akkordok. De kezdetben, azt hiszem, az egész könnyűzenész-társadalom nagyon-nagyon alacsony zenei színvonalon állt, nemcsak fejben, de manuálisan is. De mivel mindenki lelkes volt, és igyekezett a másikat lepipálni, tehát tényleg ambiciózus volt az egész közeg, óhatatlanul volt fejlődés, és nem is kicsi. '67-68 tájékán, az Illés első nagyobb sikereitől kezdve már nem kutyaütők pengettek. Akkor már nagyon sok nagyon jó zenész volt.

Persze nem lehet egy Beethoven-szimfóniát egy popzenei számmal, például a Rolling Stones egy számával összehasonlítani. De amikor már olyan zenekarok játszottak, mint a Pink Floyd, az már megütötte a komolyzenei szintet. Akkor már nem három perces számok voltak. Persze eközben a komolyzene sem egy homogén valami, mert amikor a 20. század komolyzenei termését nézem, főleg az ötvenes évektől mostanáig, akkor az ember azért elgondolkozik, hogy ezt komolyan gondolják-e azok, akik szerzik? Vagy inkább talán polgárpukkasztásnak szánják? Szóval ha Szöllősyt,¹ Dubrovayt² sőt megkockáztatom: Kurtágot³ komolyzenének lehet tekinteni, akkor bizony vannak a popzenének is olyan szintű művei, hogy a kettőt nem is lehet egy mérlegre tenni! Mert ebben az esetben az előbbi egy értelmezhetetlen valami, utóbbi pedig egy valóban komolyzenei felkészültséget igénylő, és nagyon attraktív dolog. Nem tudom, hogy ki mondta, de igaz: nincs komolyzene és könnyűzene, csak jó zene és rossz zene létezik.

Érdekes, hogy a populáris zenében a hatvanas évek végén bekövetkező fordulat is ezeknek a minőségeknek a feloldását célozza meg. Ugyanakkor már elvárás is lesz felkészültebbnek, tanultabbnak, komplexebbnek lenni a korábbiaknál. Egyesek egyenesen a komolyzene vagy a jazz rockzenei fúziójában kezdtek gondolkodni, tehát azokhoz az irányzatokhoz kezdtek

¹ Szöllősy András (1921-2007), Kossuth-díjas zeneszerző.

² Dubrovay László (1943), Kossuth-díjas zeneszerző.

³ Kurtág György (1926), Kossuth-díjas zeneszerző.

vonzódní, amelyek nagy elméleti és gyakorlati tudást igényelnek. Tulajdonképpen az Ön által vezetett Wanderers együttes 1967-től kezdődő története is sok szempontból ezt a fordulatot dokumentálja, például a klasszikus zenei műfeldolgozásokkal, illetve többszólamú énekre építő kompozíciókkal. Mielőtt azonban a Wanderersre rátérnénk, lépünk vissza még az első zenekarához, a Kon-Tiki együtteshez! Említette, hogy nagyon nem volt a populáris zene történéseiben járatos, amikor elkezdtek ezt a zenekart. Hogyan tudta mégis megtalálni végül a helyét? A zenekar tagjaként azért már informálódott a legújabb beat-zenei újdonságairól?

Amikor mi megalakítottuk a zenekart, egy pillanatig sem volt kétséges, hogy én leszek a zenekarvezető. Nem mintha akartam volna az lenni, de egyrészt én voltam a legidősebb, másrészt toronymagasan én voltam a legképzettebb, harmadszor pedig már a Közgazdasági Egyetemre jártam, míg a többiek szakmunkások voltak. Minden arra predesztinált tehát, hogy én legyek a zenekar vezetője. Ez nem azt jelenti, hogy mindent tudtam, mint ahogy az imént is említettem, volt bőven hiányosságom nekem is. Akkoriban mindent az döntött el, hogy milyen hangszerekből áll egy zenekar: ha nem volt például szaxofon, akkor nem játszottunk szaxofonos számokat. A futó slágereket főleg a Szabad Európa Rádióból hallgattuk. Felvettük a számokat a rádióból magnóra, néha egy kicsit elment a hang, utána meg visszajött... Angol tudása akkor gyakorlatilag senkinek nem volt. Emiatt leírtuk fonetikusán a szövegeket, úgy, ahogy hallottuk őket. Azért az eredeti angol címet valahogy megszerezte az ember! Ha megvolt a cím, akkor szótárban megnéztük, hogy mit jelent a *go*, a *home*, a *time*, és így lassan a popzenei angolt többé-kevésbé elsajátítottuk.

De elég szegényes volt a felhozatal. Egyszer beszéltem Bolba Lajossal,⁴ aki a Könnyűzenei Osztály vezetője volt a Rádióban, és mondtam neki, hogy Komjáthy⁵ elég vacak számokat játszik. „Hát mit csináljon, honnét szerezze meg a nyugatiakat?” „Van egy cimborám, annak rengeteg lemeze van, a legjobb számokat is meg tudja szerezni.” – válaszoltam. „Hozd be Komjáthyhoz, beszéljetek vele!” Ekkor bemutattam Cintulát⁶ Komjáthy-nak, ő pedig nagyon megörült, és attól kezdve nagyobb részben Cintula állította össze a *Csak fiataloknak* című műsort. Vitte a lemezt, azt a Rádió felvette, tehát úgymond archiválta, „magáévá tette” a számot, és ezért Cintula kapott számonként tíz vagy tizenkét forintot. Leírta a szám címének magyar megfelelőjét, Komjáthy pedig mondott – ha mondott – hozzá még

⁴ Bolba Lajos (1931), zenei szerkesztő, karmester, a Rádió Szórakoztató Zenei Osztályának vezetője.

⁵ Komjáthy György (1933), zenei szerkesztő, a *Csak fiataloknak* című műsor vezetője.

⁶ Keresztes Tibor (1944), lemezlovas.

egy egy-két mondatos ismertetőt is. Ugrásszerűen fel is javult a műsor minősége. De Cintula a *Vasárnapi koktéلبa* is ugyanígy „besegített”. Mindez körülbelül ’64-65-ben volt.⁷ Innentől már jó minőségben fel lehetett venni a futó slágereket is.

És azt tudja, hogy Keresztes milyen csatornákon keresztül jutott hozzá a legújabb lemezekhez?

Keresztesnek hajós volt az apja, és vámmentesen hoztak be nagyon sok mindent. Ő leírta, hogy milyen lemezeket hozzanak neki, csencselt is, ügyes üzletember is volt. Körülbelül másfél évig járt be a Rádióba, amikor kiborult a bili, ugyanis betette az amerikai slágerlista egyik helyezettjét, amely egy Barry Sadler⁸ szám volt, a *Green Berets-t*,⁹ vagyis a *Zöld sapkások-t*:

Fighting soldiers from the sky
Fearless men who jump and die
Men who mean just what they say
The brave men of the Green Beret
Silver wings upon their chest
These are men, America's best...

Nagyon jó szám volt, de azért már akkor is voltak, akik értettek angolul, és nagy botrány lett. Micsoda? Vietnámi háború? A zöld sapkások dicsérete? Komjáthyt nyilván behívták: „Gyuri, hát mi volt ez?”. Komjáthy Cintulára hárította. Cintula meg azzal védekezett, hogy ő csak a címet fordította le, a teljes szövegre nem figyelt komolyan. Ettől kezdve megszűnt Cintulának a rádiós munkája. De közben ez a „beszerzési csatorna” már kialakult: lehetett bevinni a Rádióba számokat, lemezeket, és ott – amennyiben megfelelőnek tartották – 15-20 forintért átvették azokat. Komjáthy emiatt már ’67-68-ban nagyon komoly zenei utánpótlással rendelkezett.

⁷ Haász a dátumokra itt gyaníthatóan tévesen emlékszik, ugyanis a Csak fiataloknak 1965. április 8-án indult.

⁸ Barry Sadler (1940-1989), amerikai veterán, dalszerző.

⁹ A teljes cím: *The Ballad of the Green Berets*.

De vissza a Kon-Tiki és a repertoár kérdéséhez: kezdetben mindig csak egy szólamban énekeltünk: vagy a szaxofonos énekelt vagy én. Emlékszem, egy Cliff Richard-szám,¹⁰ a *Lucky Lips* volt az első dal, amit énekelttem, mert addig csak instrumentális számokat játszottunk. Akkor lettünk ilyen téren igazán erősek, amikor a Danyi Attila-féle¹¹ Blue Jeanszel egyesültünk. Pont ötven éve, hogy a balatonszemesi KISZ-táborba a KISZ budapesti bizottsága az ismertebb amatőr zenekarok vezetői részére egy háromnapos, „ismerkedési táborozást” szervezett. Ott volt Zorán,¹² Benkó,¹³ Kovacsics az Omegából,¹⁴ Danyi és sokan mások. Ott barátkoztam össze Danyival, majd utána elmentem őket meghallgatni, és nagyon tetszett a műsoruk, mert jóformán nem is játszottak instrumentális számokat, csak olyanokat, amelyekben két-három szólamú vokálok vannak.

Ez akkor ritkaságnak számított?

Ritkaság volt, bizony. Ráadásul jó angolsággal énekelték: volt egy emberük, Szervánszky Attila „Tojás”,¹⁵ aki elég jól tudott angolul. Ő szedte le a számokat. Jobb volt a Blue Jeans műsora, mint a miénk! De mi nevesebb együttes voltunk. Mivel akkor megint tagcsere volt nálunk, javasoltam Attilának, hogy csináljunk a két bandából egyet. Létrejött a fúzió, és nagyon jól működött volna, ha Imrét, a szólógitárost, aki nagyon jól énekelt is, nem vitték volna be katonának. Akkor jött helyette Mercsényi Tamás, aki hol játszott, hol nem; aztán a szaxofonosunktól kellett megválnunk, mert már gyakorlatilag nem volt olyan számunk, amiben a szaxofonnak szerepe volt. Ekkoriban még nem volt semmilyen saját számunk. Nem is jutott eszünkbe ilyet írni. Másoknak sem. Kiválasztottuk az éppen akkori, angol-amerikai slágerlistás számok közül az együttes összeállításának, képességeinek leginkább megfelelő számokat, megtanultuk, aztán hajrá!

Ebben az időben már ismerte a Wanderers együttest?

¹⁰ Cliff Richard (1940), brit énekes, akit sokáig a Shadows együttes kísért.

¹¹ Danyi Attila (1946), a Scampolo, a Kon-Tiki és a Blue Jeans együttesek gitárosa, vezetője.

¹² Sztevanovity Zorán (1942), Kossuth-díjas énekes, gitáros, a Metro együttes vezetője.

¹³ Benkó Sándor (1940), Kossuth-díjas klarinétos, a Benkó Dixieland Band vezetője.

¹⁴ Kovacsics András (1941), az Omega együttes első gitárosa.

¹⁵ Szervánszky Attila (1944), lemezlovas.

Nem. Illetve hallottam róluk, mert kicsit nevesebbek voltak nálunk, dacára annak, hogy egy kicsit később alakultak, mint mi. És hallottam is őket a budapesti amatőr-zenekari döntőben.

Lokálisan hová köthetőek ezek a zenekarok? Sokan emlegetik a kerületek, illetve a belváros és külvárosok közötti vetélkedést.

A kezdetekkor kétség kívül volt a dolognak lokális jellege, hiszen a zenekarok történetét, megalakulásuk körülményeit vizsgálva lépten-nyomon olvashatjuk, hogy gimnáziumi iskolatársak, egymást gyerekkoruk óta ismerő, azonos körzetben lakó fiatalok voltak a zenekar alapító tagjai. Aztán, ahogy a bandák az idők során kölcsönösen megismerték a további pályatársakat, ezt a fajta belterjességet felváltották egyéb, racionálisabb szempontok. Belváros és külső kerületek közti vetélkedést én nem éreztem. Ha itt kutakodunk, inkább arról lehet szó, hogy a különböző együttesek produkciói a fiatalok más és más ízlésű, beállítottságú, szociális helyzetű csoportjait vonzották. És itt már – ha vetélkedésről nem is – némi szembenállásról lehet beszélni. Merőben más közönsége volt például az Echo, a Rangers, a Wanderers vagy a Neoton együtteseknek, mint például a Liversing, a Sakk-Matt, a Tűzkerék zenekaroknak, vagy pláne a Nagy Feró által fémjelzett bandáknak; de például a Gemini vagy a Sirius „tábora” elég heterogén volt.

Volt egy klub vagy egy bázis, amely köré a Kon-Tiki csoportosult?

Az első klubunk az V. kerületben az Alpári Gyula utcában volt.¹⁶ Egy bérház harmadik emeletén volt egy nagyon nagy polgári lakás. 140-150 négyzetméteres. Egy kicsi átalakítással egy nagyobb termet csináltak belőle: ez lett a Budapesti Építők Sport Klub kulturális helyisége. Mivel én az Építőkben kerékpároztam, az egyik gitárosunk és a szaxofonos pedig ott kajakozott, adódott, hogy mi kerüljünk oda a vasárnapi klubdélutánokon zenélni. Mindez körülbelül a megalakulásunk utáni harmadik hónapban volt. Aztán onnan tovább léptünk a Pesterzsébeti Csilibé,¹⁷ majd a Majakovszkij utcában¹⁸ voltunk a Modern Táncok Iskolájában. Ott már Danyiékkal játszottunk. Különbőféle fellépések voltak természetesen, de állandó klub ez a három volt az együttes életében.

¹⁶ Jelenleg Hercegprimás utca.

¹⁷ A Csili Művelődési Otthon Budapesten, a XX. kerületi Nagy Győri István utca 4- 6. szám alatt található.

¹⁸ Jelenleg Király utca.

A Wanderers '66 előtti történetéről nem sokat tudok. Volt három gitár, dob, és az egyik gitáros, Rédey Gábor nagyon jól énekelt. Mikor őt behívták katonának, akkor került a helyére Sánta Antal, de stílusban ugyanaz ment tovább: Shadows és hasonlók. '66 tavaszán szerepeltek a Sportsarnokban az amatőr zenekarok országos fesztiváljának döntőjén, ahová viszont mi nem jutottunk be a Kon-Tikivel, de ők nagyon jól szerepeltek. Nálunk állandóan jöttek-mentek az emberek, és '66 nyarán Danyi azt mondta nekem, hogy neki ebből elege van. Mivel övé volt a banda felszerelésének háromnegyede – nagyon tehetszű szűlei voltak, akik erősen támogatták a zenei pályáját –, a banda feloszlott. Nem is biztos, hogy olyan nagyon törtem volna magamat, hogy tovább zenéljek, mert az, hogy az ember három és fél év alatt harminc emberrel zenéljen együtt, egy kicsit zűrös dolog. Akkor keresett meg a Wanderers, hogy nem mennék-e hozzájuk orgonálni és énekelni. Mivel ismertem őket, szimpatikusak is voltak, igent mondtam. Akkor már ott volt Mary Zsuzsa.¹⁹ Innentől nagyon erős lett az ének szekciónk, Sánta Antal nagyon jól énekelt, az utolsó évben a Kon-Tikiben már én voltam a „fő énekes” és Mary Zsuzsa nemcsak szólót énekelt, hanem a „kórusba” is beszállt. Változatos volt a műsorunk is. A Wanderers nagyon jól játszotta például a Shadows-számokat. Ha klubban játszottunk, az első „menetben” csak ezek mentek. A '66-tól '70-ig tartó időszak tényleg az aranykor volt a zenekar életében. Rangja volt annak a rendezvénynek, ahol felléptünk.

Szóba hozta, hogy '66-ban a Wanderers jól szerepelt egy amatőr zenei fesztiválon, és köztudott, hogy már korábban is voltak ehhez hasonló versenyek, összejövetelek. Mekkora – ha szabad így fogalmazni – haszna volt ezeknek az eseményeknek a magyar beat előre menetele szempontjából? Mennyire jelentett ténylegesen kihívást és motivációt az induló zenekaroknak?

A KISZ ezt nagyon jól kitalálta. Sokat lendített az ügyön. A zenei szakma, a cigányzenészek és tánczenészek utálták a „je-je zenészeket”, a hatalom pedig gyanakvóan nézte őket, mert „nem kell nekünk ez a hosszú haj, meg a farmer, ezek a nyugati dekadenciának a begyűrészei”. De ha már nem tudták elnyomni, az élére akartak állni. Tehát megbízták, gondolom, Aczél elvtársat, hogy koordinálja a dolgot. A lényeg az volt, hogy botrány ne legyen. Akkor kezdték ezeket a versenyeket rendezni, mert azok így mindig kontrollált

¹⁹ Mary Zsuzsa (1947-2011), énekesnő.

események voltak. Illett rendesen megjelenni, a megfelelő, senki által nem kifogásolható számokkal szerepelni, stb. Aki itt kiemelkedően szerepelt, arról esetleg írt a Magyar Ifjúság, bemutatta az Ifjúsági Magazin. Szóval érdemes volt indulni, és előtte persze felkészülni. Arról nem beszélve, hogy a Rádióban is csak azok közül válogattak kezdetben, akik ezeken a versenyeken jól szerepeltek. Az elővetélkedőből lehetett bejutni a kerületibe. A kerületi döntősök jutottak a budapesti döntőbe. A budapesti legjobbak pedig az országos döntőbe. Ez Salgótarjánban volt jó pár éven keresztül. Ha így belegondol az ember, akkor Budapesten is legalább volt 120-150 zenekar. Tehát a beat fejlődésének minden szempontból jót tett. Sohasem felejttem el: egyszer felkértek engem, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia zenekarát korrepetáljam. Bementem, elég komoly gázsit ígértek. Legalább a kerületi vetélkedőn szerettek volna jól szerepelni. Hetente egyszer, három órát kellett velük foglalkozni. Olyan sohasem volt, hogy mindenki ott volt lett volna. Mentem is a százados elvtárshoz, s mondtam neki, hogy „ne haragudjon, de így nem lehet eredményt produkálni!” Hol a szólógitáros van őrségben, hol a dobos „büntiben”. „Ez a honvédség! Itt az embereket erre készítjük fel, és mellette zenélnek. De az első a kötelesség!” – érkezett a válasz. A végén persze nem kerültek tovább, de így is meg voltak elégedve, a pénzt pedig kifizették nekem.

Térjünk rá a '66-tól '70-ig terjedő időszakra is, amely egy komoly arculatváltást is hozott a Wanderersben. Az elsők között voltak például, akik klasszikus zenei műveket dolgoztak át, új trendet teremtve ezzel. Korábban csak a Metro vagy az Atlantis foglalkozott ilyenekkel.

Valóban kevés ilyen kísérlet volt. Én még az „Újvilág” szimfónia²⁰ második tételében is gondolkoztam, illetve a *Moldva*²¹ egyik tételében.

Miért pont ezekben?

Mert ezek voltak azok, amelyeket elég populárisnak éreztem ahhoz, hogy a közönség tetszésével is találkozzon. Volt egy osztálytársam, Viktor Andris, aki az I. István Gimnázium zenekarát vezette. Az I. István Gimnáziumban nemcsak a gimnazisták játszottak, Andris nemcsak csellista, hanem karvezető is volt, aki betanította a számokat. Vele beszéltem meg, hogy milyen jó lenne, ha popzenei alap mellett szimfonikus háttér jelenne meg. Ő erre vevő is

²⁰ Antonín Dvořák 9., e-moll szimfóniája.

²¹ Bedřich Smetana szimfonikus költeménye.

volt, csak hát mindig az volt, hogy amikor az ember elkezdte volna, akkor éppen valami átalakulás volt a zenekarban, és mindig az volt a legfontosabb, hogy a távozó helyére új embert találjunk. Nem engedhette meg magának az együttes, hogy leálljon két-három hónapra, és csak próbáljon. A végén gyakorlatilag az egészből nem lett semmi. Úgyhogy tulajdonképpen megrekedtünk a *Gyöngyhalászsoknál*,²² Saint-Säins *A hattyújánál*, és még két-három ilyen dolognál. Például a *Herkulesfürdői emlék*²³ játszottuk még. Nem olyan régen, ahogy itt guberáltam a dolgaim között, egyszer csak kezembe akadt egy kazetta. '70-ben, '72-ben és '74-ben csináltunk magunknak felvételeket, ha már a rádió nem csinált nekünk... A felvételek ezeket a feldolgozásokat is őrzik.

Hogyan látott neki egy ilyen feldolgozásnak? Tehát mi volt az az elv, ami mentén újraértelmezte az eredetit?

Van egy megérzésem, vagy minek nevezzük: amikor elképzelek egy dalt, már hallom is azt, hogy az egy adott zenekar keretei között hogyan tud megszólalni. Természetesen ha az embernek lehetősége nyílik arra, hogy szimfonikus zenekarral dolgozzon, akkor ez kibővül. A többi belülről adja magát.

1967-ben jelenik meg a Procol Harum együttes A Whiter Shade of Pale című száma, amely, gyanítom, Önt is inspirálta a Preludium című szerzeménye elkészítésekor. Utóbbit sokan szintén egy Bach-mű átdolgozásának gondolták, pedig az Ön kompozíciója.

Ez egy csodálatos Procol Harum-szám. De nem ez inspirált, hanem a Swingle Singers a cappella együttes, amely Bachtól kezdve egészen a beat korszakig bezárólag különböző feldolgozásokat énekelt, improvizációs jelleggel. Ez adta az ötletet a *Preludium*hoz is. Üttem a zongoránál, improvizálgattam, és egyszer csak felderengett a téma. Tényleg mindig mindenki Bachnak véli a dolgot, pedig semmi köze nincs Bachhoz, csak egy barokk stílusban íródott saját szám.

Akkoriban már volt valamiféle divatja ennek: a barokk zene visszatért a rock zenébe.

²² Georges Bizet operája.

²³ Pazeller Jakab hangversenykeringője, amelynek nagyzenekari változata is készült.

Amikor Salgótarjánban nyertünk az amatőr zenekari fesztiválon '67-ben, akkor a *Preludium* volt az egyik szám, amit játszottunk, és óriási sikere volt. A többszólamú improvizációs ének egészen különleges volt. Rögtön be is hívtak minket a rádióba, hogy vegyük fel. Ezt és a *Hajtóvadászatot*. Nem sokkal utána, Bolba behívott, és elbeszélgettünk. Azt mondta nekem, hogy „nagyon jó szám ez a *Preludium*, de most már játszatok tánczenét!” „Lajos, mindenki azt játszik.” „Hát játszatok ti is azt!” Semmi egyéb indok.

Akkor írtunk jó pár popszámot, de egyik sem tetszett. Volt köztük egy bonyolultabb is, az *Erdő sűrűjében*. Tizenegynyelcadban kezdődik, aztán átmegy ötnegyedbe, majd hatnegyedbe, és a végén visszatér a tizenegynyelcad. Aszimmetrikus ritmusokat csak a balkáni zenében használnak, Magyarországon nem. Játszottuk, látszott, hogy összeakadt a táncolók lába, mert egyszerűen nem tudtak vele mit kezdeni. Az egész arról szólt, hogy számkivételként élnek a szegény legények, és milyen rossz a sorsuk.

Az ember beadta arról a tervezetet, amit szeretett volna felvenni. Volt egy bíráló bizottsága a Rádióknak, amely eldöntötte, hogy ez kell-e a rádióknak, vagy sem. Persze előtte, ha a szám szöveges volt, a Szonobizottságnak is jóvá kellett hagynia. Két szempontjuk volt: politikai vonatkozásban megfelelő legyen, vagy legalábbis ne legyen kivetnivaló benne, és ne legyenek benne prozódiai hibák. A Szonobizottság végül azt írta, hogy az *Erdő sűrűjében* című számot nem fogadja el, „mert az szabványos, szokványos, nem elég invenciózus.” Egy tizenegynyelcad, egy ötnegyed, egy hatnegyed és tizenegynyelcad az szokványos, nem elég invenciózus? Visszaküldtem nekik. Írtam, hogy feltételezem, tévedés történt: vagy más számot hallottak, vagy esetleg elkallódott, úgyhogy szíveskedjenek esetleg még egyszer megnézni. Általában ilyen számot egy hónap alatt elbíráltak. Ezt három hónap alatt sem bírálták el! A végén pedig ismételten azt írták, hogy fenntartják a véleményüket. Rendszeresen így mentek a dolgok annak idején.

A progresszív zenékkal kísérletezők nagyon hasonló történetekkel állnak rendszerint elő; majdnem mindegyik beszámoló arról szól, hogy miképpen utasították el hetvenes években az ilyesfajta kezdeményezéseket. Mit gondol, mi lehetett annak az oka, hogy Magyarországon soha nem sikerült ezeknek az irányzatoknak áttörnie, és amit Bolba Lajos Önnek mondott, az a későbbiekben is érvényben maradt? Az egyszerű slágeres zenével szemben a rendszer is befogadóbb volt, míg a progresszív zenekarok szinte egytől egyig „elvéreztek.”

Úgy vélem, nem tudták hová tenni a progresszivitást, illetve az ilyen jellegű másságot. Abból indultak ki, hogy „a beatzenét, popzenét lehetőleg minél jobban a mi ideológiánkhoz, a mi társadalmi berendezkedésünkhöz próbáljuk igazítani.” Ami ebből kilóg, az nem kell nekünk. Inkább legyen fülbemászó a zene, és politika ne legyen benne, abból baj nem lehet.

Nyilvánvalóan voltak persze egyéb szempontok is, amelyek döntöttek: amikor egy klikk ül évtizedek óta a rádió vezetőségében, nem biztos, hogy nagyon azt akarják, hogy jöjjenek az új emberek. Nagyon megválasztották, hogy ki az, akit beengednek, és az a valaki lehetőleg olyan legyen, aki majd besimul közéjük. Sok olyan együttes van, például az első Ki mit tud?-győztes Kék Csillag, amely soha nem került a Rádió közelébe. De még egy olyan együttes sem tudott rádiós vonalon – lemezgyárin meg még kevésbé – komolyabb karriert csinálni, mint például a Gemini, amelynél minden adott volt ahhoz, hogy egy sztár csapat legyen, mert jó zenészek voltak, kitűnő vezetőjük volt és népszerűek voltak. Vagy, hogy nagyobb nevet ne mondjak, a Syrius. Ugyanakkor más együttesek komoly támogatást kaptak. Ilyen például a Corvina vagy az Express. Semmi esetre sem mondanám, hogy ezek felsőbb utasítások alapján dőltek el, inkább ott a helyi szinten zajlottak az ilyen döntések.

Térjünk rá a Wanderers hetvenes évekbeli, utolsó időszakára, amely azzal ért véget, hogy 1978-ban Ön hosszú időre abbahagyta a zenélést. Mi ennek az oka, miért széledt szét az együttes?

'76-ban oszlottunk fel. Akkor vonultam vissza. Utána két évig még figyelemmel kísértem a dolgokat, mert volt konferanszié vizsgám is, és egy-két műsort vezettem különféle együtteseknek. De aztán ahhoz sem volt már kedvem, kikoptam abból is.

'70-ben amúgy összejött egy nagyon jó csapat. A régi együttesből kimaradt két alapító tag, és helyette jött két nagyon jó zenész. A zenekar mindenáron ki akart menni külföldre, és tényleg meg is volt minden adottsága ehhez. Azt kell mondanom, hogy én, a zenekarvezető voltam a saját hangszeremen a leggyengébb az egész csapatban. De miután nem jött gyorsan össze a külföldi út, két ember rögtön lepattant, mert kapott más ajánlatot. Pedig abban az időben a Bercsényi Klubban²⁴ játszottunk, ahová hatszáz ember fért be. Ötkor kezdtünk játszani, öt óra tízkor az ajtókat bezárták, mert teltház volt. Ennek Budapest-szerte hamar híre ment. De nem telt el háromnegyed év, két embert elhívtak, aztán jött helyettük másik kettő: a

²⁴ A Budapesti Műszaki Egyetem Bercsényi utcai kollégiumának a klubja.

trombitást behívták katonának, a szaxofonos-énekest pedig Danyi hívta az újonnan alakult Atlantis együttesbe. Akkor egy kicsit meg is orroltam Attilára. Ezek a gyors változások igencsak megviselték az együttest. Saját számokkal megint nem tudunk foglalkozni, meg minek is foglalkoztunk volna velük, hiszen úgy sem veszik fel...

Csak egy példát mondok: Módos Péter könnyűzenei szerkesztő volt a TV-ben, és korábban pedig nagy Wanderers patrónus. Egészen addig, ameddig nem került a TV-hez! Az ő révén mi kaptunk először állandó szerződést az amatőr zenekarok közül a Budai Ifjúsági Parkban. Amikor Bergendyék, akik akkor a Park állandó házigazdái voltak, kimentek az NDK-ba, '67 végén, szeptemberben minden nap mi játszottunk helyettük. Nem sokkal később Péter a TV-hez került. Azt hittük, mienk a jövő. De az addig igazán segítőkész Péter hűvös távolságtartásra állt át. Évekkel később azzal kerestem meg, hogy az akkoriban külföldön nagy sikereket arató Baron Nights együttes mintájára én is csinálnék parodisztikus számot a három legnevesebb magyar együttes számaiból. A Baron Niights ugyanis zeneileg hüen adta elő a kiválasztott számot, csak a szöveget írta át paródiává. Persze az sem kizárt, hogy az előadásmódot is kifigurázták, de mivel ezt nem láttuk, csak a közönség hangos nevetéséből következtethettünk erre. Mint harminc év múlva az Irigy Hónaljmirigy. Zoránéknak volt egy száma, a *Bábel*, ez lett volna a *Kábel* (a színpadon mindenütt kábelek tekerednek, és ez különféle problémákat okoz), az Illés-féle *Ne gondold!* lett volna a *Ne gombold (Térj át a zipzárra)*. A harmadik egy Omega-dal lett volna, de nem emlékszem, melyik. Szóval elvittem a szövegeket Módosnak. Tetszett neki. Mondta, hogy csináljuk meg, és ezt egy kb. tízperces blokkban bemutatjuk. Megcsináltuk. Elhívtuk, hogy hallgassa meg a Frankel Leó Művelődési Házba, ahol vasárnaponként játszottunk. Kezdsre jött. Voltak vagy húszan a teremben, aztán mire lenyomtuk a három számot, összejöttek vagy negyvenen. A végső létszám itt kb. háromszáz volt. Érdeklődve figyelték a dolgot, és nem nagyon értették, hogy miért játszuk őket. Ráadásul más szöveggel – már, ha erre egyáltalán odafigyeltek. Péter pedig – bár elismerte, hogy zeneileg korrekt volt a feldolgozás, a szöveget pedig már ismerte – a közönség reagálását nem tartotta elég „ütősnek”. Hát figyelembe véve a körülményeket, valóban nem volt az. De egy televíziós showműsor, megfelelő felvezetéssel, rendezéssel, azért az egészen más. „Jó, majd meglátjuk, hogy mit tehetünk. Lehet, hogy nem egyszerre mind a hármat, hanem először csak egyet, majd a visszhangtól függően a másik kettőt!”. De egyet sem tett a műsoraiba.

A szöveget is Ön írta át?

Persze. Aztán elkezdtem gondolkodni, hogy kellene egy nagylemez – akkoriban egy nagylemez akár százezer példányban is „elfüstölt”. Ha nem adtak el belőle húsz-huszonötezer darabot, akkor az azt lehet mondani, hogy bukás volt. De nem voltam benne biztos, hogy húsz-huszonötezer darabot egy Wanderers-lemezből elvinnének. Ahhoz azért reklám kellett volna, mert az együttes azért nem volt annyira népszerű, mint a legnagyobbak. A Wanderers után nem mentek százával a rajongók. Például, ha a Sakk-Matt játszott az Ifjúsági Parkban, akkor ott volt ezeröttszáz ember. Ebből az ezeröttszázból ezeregyszáz a Sakk-Mattra jött, a többi négyszáz egyébként is jött volna. De ha a Wanderers játszott, akkor csak vasárnap voltak ennyien. Szóval nem mertünk a dologba belevágni. Mármint abba, hogy a Lemezgyárba egyáltalán a tervezett anyaggal bekopogjunk. Közben megint elment valaki. Amikor a basszusgitárosunk és első számú énekesünk abbahagyta a zenét, érezni lehetett, hogy az együttes csúszik lefelé. Akinek nem volt állandóan új saját száma abban az időben, amit a rádió és a televízió játszik, az óhatatlanul is egyre hátrább szorult. Ráadásul, ha volt is valami csere az együttesben, az majdnem mindig rosszul sült el: az új ember rosszabb volt, mint a régi. Éreztem, hogy ebből már nincs visszaút. Szó szoros értelemben a nevünkől és a nimbuszunkból éltünk ekkor. '76-ban szólt apám, aki kereskedő volt, és azt mondta: „vagy átveszed az üzletet és abbahagyod ezt a bohóckodást, vagy felszámolom.” Vendéglátózni nem akartam, úgy tűnt, sztár már nem leszek, akkor inkább abbahagyom, visszavonulok és átveszem az üzletet – gondoltam. Így is történt.

Végezetül egy-két szó erejéig beszéljünk a Wanderers utáni időszakról. Ha jól tudom, akkor ezek után is szerzett zenét, sőt '89-ben el is készült egy lemeze. Mit tudna összefoglalóan mondani a Wanderers utáni zeneszerzői tevékenységéről?

Nem akartam én semmiféle zenét szerezni már. De aztán egy hirtelen ötlettől vezérelve 1988-ban nekiálltam egy új ballagási dal írásának. Szerintem egy ballagási dalnak olyannak kell lenni, amit énekelhet általános iskolás, középiskolás, egyetemista egyaránt. Énekelhet akkor, ha új épületben van, vagy esetleg egy százévesesben; énekelhet akkor, ha diktatúra, vagy demokrácia van. Egyszóval minden korszakban, minden időben, minden ballagóra ráillik, ráadásul egy általános hallású fiatal három-négyszeri meghallgatás után, zenekari kíséret

nélkül is meg tudja tanulni és el tudja énekelni. Mikor elkészült, a *Prelúdiummal* szerettem volna kislemezen kiadni. Rengeteg kiadót jártam vele végig, de végül semmi sem jött össze. Mindenütt „nagylemezben” gondolkodtak már. Erre még írtam hat számot, és így áll össze a *Nézd meg, hol élsz!* című CD anyaga 1989-ben. Nemrég pedig a már említett 1970-74-es próbatermi felvételekből csináltattam párszáz dupla CD-t. Valami maradjon utánunk az utókornak is. De új szerzeményeim már biztosan nem lesznek.